

The Heart Foundation is the charity that works to stop New Zealanders dying prematurely from heart disease. We rely on the generous support of the public to continue our work through education, research and cardiac care. To help us to continue this work and the production of resources like this, please make a donation by phoning 0800 830 100 or visit:

www.heartfoundation.org.nz

For more information about heart health resources and/or supporting the Heart Foundation, please contact:

The Heart Foundation

PO Box 17-160, Greenlane, Auckland 1546, New Zealand

Tel: **0064 9 571 9191**

Fax: **0064 9 571 9190**

Email: info@nhf.org.nz

www.heartfoundation.org.nz

Translation supported by the Rotary Club of Ellerslie Sunrise Inc. 2009

Printing supported by the Mt Wellington Foundation Ltd.

ISBN 978-1-877465-70-3 (paperback)

ISBN 978-1-877465-71-0 (pdf)

First published November 2009. Reprinted July 2010.

Ko e hā 'a e
Mofi Hui
(Rheumatic Fever)?

Tohi ma'a'e mātu'a tauhi fānau' fekau'aki mo e Mofi Hui'

Na'e fa'u 'a e tohi ni ke tokoni atu ke mahino mālie pe ko e hā 'a e Mofi Hui (rheumatic fever) mo e Mafu-Mama (rheumatic heart disease).

'Oku kau heni 'a e tali ki he ngaahi fehu'i fekau'aki mo e:-

- Ongo mahaki ni
- Ngaahi tokoni mo e tauhi 'e fiema'u 'e ho'o tamasi'i/ta'ahine'
- Founga ke faka'ehi'ehi ai ho'o tamasi'i/ta'ahine mei hano toe 'ohofia 'e he mofi hui'

©2010 National Heart Foundation of New Zealand. All rights reserved. The material contained in this publication – 'Ko e hā 'a e Mofi Hui (Rheumatic Fever)?' – is the property of the National Heart Foundation of New Zealand. This may not be copied, reproduced or used in whole or in part in any manner or form without the express written permission of The Heart Foundation.

Ko e hā 'a e mofi-hui?

Ko e mofi-hui' ko e taha pē ia 'o e ngaahi mahaki fakaesino, 'oku fakatupunga mei' he mamahi 'a e fo'i monga' (a streptococcal infection).

'I ha ngaahi uike si'i pē mei' he mamahi 'a e fo'i monga 'a ho'o tama', 'e ala hā mai leva 'a e ngaahi faka'ilonga ko 'eni':-

- Mamahi pe fufula e hokotanga hui' (fo'itui, tui'inima, kia'iva'e mo e kia'inima)
- Fefulofulai e kili'
- Mofi
- Langa e kete'
- Faingata'a'ia ke ngaue holo

'E uesia fēfē 'e he mofi-hui' 'a e mafu?

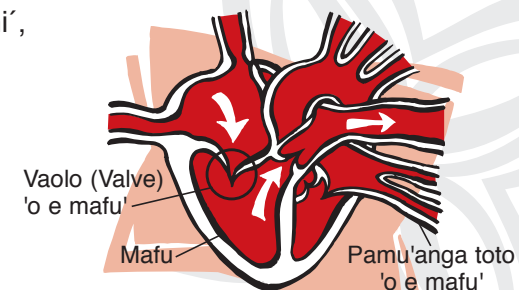
'E lava ke hoko ha maumau ki he ngaahi vaolo (valves) 'o e mafu 'a ho'o tamasi'i/ta'ahine' 'o kapau na'e puke lahi 'aupito 'i he mofi-hui'. Pea 'oku ui e maumau ko ia' ko e mafu-mama (rheumatic heart disease).

'Oku ngāue 'a e ngaahi vaolo 'o e mafu' (heart valves) 'o hangē nai ha matapā hū'anga, ke hū atu ai 'a e toto' 'o 'ikai toe foki (one way door). Ko hono fatongia' ke ne fakapapau'i koe toto 'oku pamu 'e he mafu' 'oku tafe kotoa pē 'o hu'u ki he tafa'aki pē 'e taha.

Ko e maumau e vaolo 'o e mafu (heart valves) pe hū'anga ko'eni', te ne fakatupu leva 'a e:

- Faingata'a'ia e mānava'
- Hela'ia

Fakatātā 'o e mafu'

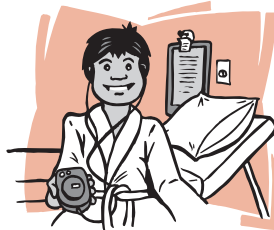
'E lava nai ke mole e ngaahi faka'ilonga ko 'eni?

Ko e lahi 'a e ngaahi faka'ilonga ni, 'a e langa mo e fufula e hokotanga hui' (fo'itui, tui'inima, kia'iva'e mo e kia'inima), fefulai e kilii', mofi, langa kete pea mo e faingata'a'ia ke ngaue holo' – 'e mole atu pē ia.

Kaikehe, ko e maumau ki he vaolo 'o e mafu' (heart valves), 'e ala 'ikai ke toe sai.

Ko e hā e me'a 'e hoko pe fakahoko ki he'eku tamasi'i/ ta'ahine kapau 'e 'i falemahaki?

'I he taimi lahi, 'e fiema'u ke tokoto ho'o tamasi'i/ ta'ahine 'i falemahaki 'i ha uike nai 'e 1–2, pea 'e toe lōloa ange 'o kapau na'e uesia hono mafu'. 'E fakahoko ha ngaahi sivi kehekehe, kau ai mo e sivi toto ke vakai'i e tu'unga 'oku 'i ai e palopalema'. Ko e langa 'o e ngaahi hokotanga hui', 'e lava 'o mole ia 'aki ha'ane mālōlō pe folo fo'i'akau 'esipilini (aspirin).

Ko e hā e me'a 'e hoko kapau 'oku ma'u 'eku tamasi'i/ta'ahine 'e he mafu-mama?

Kapau kuo maumau e vaolo 'o e mafu (heart valves) ho'o tamasi'i/ ta'ahine':-

- Mahalo 'e toe nofo fuoloa atu pē 'i falemahaki
- Mahalo pē 'e fuoloa atu hono huhu penisilini' (penicillin)
- 'E fiema'u 'a e tokoni makehe ki ai (special care) 'o ka sio ki ha toketā nifo pe kiliniki ki he nifo'
- 'E a'u atu pē ki ha fa'ahinga tu'unga pea 'e ngali fiema'u leva ke fakahoko ha tafa ke faito'o e vaolo (valves) kuo maumau'

'E fakaikiiki atu 'e he toketā pe neesi' 'a e ngaahi tokoni mo e faito'o 'e fakahoko ki ho'o ki'i tamasi'i/ta'ahine lolotonga 'ene 'i falemahaki'.

Ko e hā e ngaahi tokoni mo e tauhi 'e fiema'u ke fakahoko ki he'eku ki'i tamasi'i/ta'ahine 'i 'api?

'Oku fiema'u ke tauhi lelei 'aupito ho'o ki'i tamasi'i/ta'ahine he taimi 'e 'atā ai ki 'api'. 'E kei fiema'u ke tauhi pē 'a e huhu penisilini' (penicillin) telia na'a toe 'ohofia ia 'e he mahaki ni. Kapau 'oku 'ikai felātani (allergic) 'a e huhu penisilini' pea mo e sino 'a ho'o ki'i tamasi'i/ ta'ahine' pea 'oange leva ki ai 'a e faito'o kehe 'oku ui ko e "erythromycin".

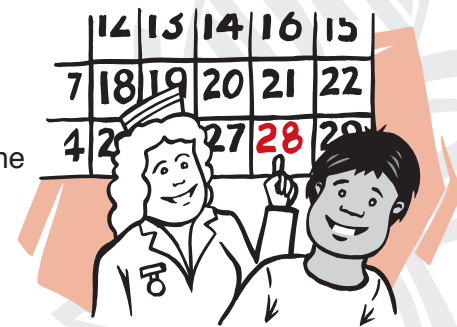
'Oku mahu'inga 'aupito ke 'oua na'a toe 'ohofia 'e he mofi-hui' 'a ho'o tamasi'i/ta'ahine. 'E malava pē ke hoko ha maumau ki he ngaahi vaolo (valves) 'o e mafu' 'o kapau 'e toe 'ohofia ia 'e he mofi-hui'.

Ko e hā te u fai ke faka'ehi'ehi ai 'eku tamasi'i/ ta'ahine mei hano toe 'ohofia 'e he mofi-hui?

Ko e faka'ehi'ehi lelei taha', fakapapau'i 'oku taimi ma'u pē 'a e ngaahi huhu penisilini' (pencilin) 'o fakatatau ki he ngaahi fale'i fakafaito'o'.

Ko e huhu penisilini':-

- Kuo pau ke fakahoko 'i he 'aho 'e 28 kotoa pē
- Ke fakahoko ia ki he alanga pe fo'i molū (bottom) 'a ho'o tamasi'i/ta'ahine
- 'Oku fa'a mamahi 'i he 'uluaki taimi 'oku fakahoko ai', ka 'oku vave pē 'enau anga ki ai'

- 'Oku fai ia 'e he neesi faka-kolo', neesi faka-vahe', pe neesi mei' he Potungāue Mo'ui'. 'E a'u tonu atu pē 'a e neesi' 'o fai 'a e huhu' 'i ho 'api nofo'anga pe 'api ako 'oku ako ai ho'o tamasi'i/ta'ahine'.

Ko e hā e fuoloa nai hono fiema'u ke huhu penisilini 'eku tamasi'i/ta'ahine?

Ko e ta'u 'e 10, pē ko hono huhu pē ke a'u 'o ta'u 21, ko e fē pē ta'u 'e fuoloa ange' (10 pē ko e a'u 'o 21) pea ngāue'aki ia. (Fakatātā – kapau 'oku ta'u 9, 'e fuoloa ange leva ke huhu 'o a'u ki hono ta'u 21', he ko e ta'u ia 'e 12, ta'u lahi ange ia he ta'u 'e 10'). Kapau leva kuo maumau e ngaahi vaolo (valves) hono mafu', 'e fiema'u ke huhu ia he ta'u 'e 10 pē ko hono huhu ke a'u 'o ta'u 30, ko fē pē ta'u 'e fuoloa ange' (10 pē ke a'u 'o 30).

Neongo 'oku ngali fuoloa, ka 'o kapau 'e tuku 'a e huhu ni, 'e malava pē ke toe 'ohofia ia 'e he mofi-hui' 'o ne toe maumau'i lahi 'a e mafu'.

'E toki 'oatu 'e ho'o Toketā 'a e taimi totonu ke ta'ofi ai hono fakahoko 'a e huhu penisilini'.

Ko e hā e me'a 'e hoko kapau 'e li'aki (Miss) pē ngalo ke fakahoko e huhu penisilini 'eku tamasi'i/ta'ahine?

'Oku mahu'inga 'aupito ke 'oua 'e li'aki ha huhu penisilini 'e taha. Kapau leva 'e ngalo ke fakahoko, kuopau ke ke fakafetu'utaki kiate kinautolu 'oku nau fakahoko 'a e huhu penisilini' ke huhu 'i he faingamālie vave taha'.

Manatu'i ke ke fakahoko ki ho'o toketā pe neesi' :-

- Kapau 'e folau ho'o tamasi'i/ta'ahine ki tu'a-pule'anga, 'alu mālōlō ki ha feitu'u, mavahe fakataimi pē ki ha feitu'u, pē ko ha'amou hiki ki ha 'api fo'ou.

Te nau lava alea'i ke hokohoko atu pē hono fakahoko e ngaahi faito'o ki ho'o tamasi'i/ta'ahine.

'Oua na'a teitei ta'ofi e huhu penisilini 'a ho'o tamasi'i/ta'ahine kae 'oua kuo' ke talanoa mo ho'o toketaa'.

'E malava nai 'eku tamasi'i/ta'ahine ke ne ma'u pē ha mo'ui kakato (normal life) tatau mo e tamaiki 'oku 'ikai ke nau ma'u 'a e mofi hui?

'Io, ko e fānau tokolahi kuo puke he mofi-hui' kuo nau sai, ka ko 'enau sai' pē, ko hono tokanga'i ke fakahoko ma'u pē 'enau huhu penisilini'.

'Oku mahu'inga 'aupito ke 'oua 'e toe 'ohofia ho'o tamasi'i/ta'ahine 'e he mofi-hui'. Pea ko e founga pē, ke fakapapau'i 'oku fakahoko ma'u pē 'ene huhu penisilini'.

Ko e hā e me'a kehe te u fai kapau 'oku mafu-mama 'eku tamasi'i/ta'ahine?

Tokangaekina hono nifo:

Fiema'u ke ke fakahoko ki he'ene toketā-nifo pe neesi' (dental therapist) 'oku mafu-mama ho'o ki'i tamasi'i/ta'ahine, koe'uhí':-

- 'E tomu'a fiema'u ke ne inu/folo ha fo'i'akau (antibiotic) ki mu'a pea toki fakahoko ha fairo'o ki hono nifo'

'I he taimi 'e fakahoko ai 'e he toketā-nifo 'a e ngāue ki hono nifo', 'e malava ke hū e fanga ki'i siemu ('inasi pē taha kotoa 'i he siemu ni) ki he halanga toto'. 'E fou 'a e siemu ko 'eni' 'i he halanga toto' ki he mafu', pea lava ke ne toe maumau'i e ngaahi vaolo (valves) 'o e mafu', pea 'oku 'iloa eni ko e "infective endocarditis".

'Oku fiema'u ke ke tokoni'i ho'o tamasi'i/ta'ahine ke ne tokanga'i hono nifo ke 'oua 'e 'ohofia 'e ha siemu.

Fakapapau'i 'oku ne:-

- Fufulu hono nifo' tu'o ua he 'aho 'aki 'a e kilimi fufulu nifo 'oku 'i ai 'a e fluoride.
- Ta'ofi 'ene kai pe inu me'a melie'
- Sivi hono nifo' fakamāhina ono.

Tokangaekina ki he mo'ui:

Fiema'u ke fakahoko ki he'ene toketaa', kapau 'oku teu fakahoko hano fairo'o, he 'e fu'u fakatu'utāmaki 'aupito kiate ia 'o kapau 'e 'ohofia ia 'e he siemu' (infection).

Kapau 'oku feitama ho'o ta'ahine', 'e fiema'u pē ke kei huhu penisilini, kae 'oua kuo ta'ofi mai 'e he toketaa'.

Ngaahi fehu'i 'oku fa'a 'ekea mo honau tali fekau'aki mo e mofi-hui?

'E toe tuku nai e huhu penisilini?

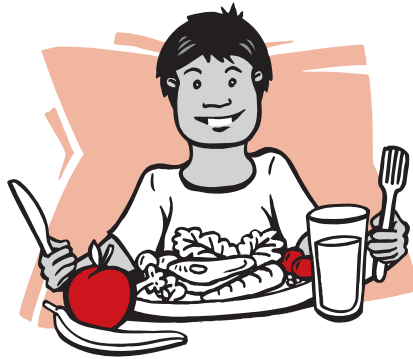
Ko ho'o toketā pē te ne fakahā atu 'a e taimi totonu ke ta'ofi ai e huhu penisilini ki ho'o tamasi'i/ta'ahine'.

Kapau 'e mamahi e fo'imonga ho'o tamasi'i/ta'ahine, 'e fiema'u ke 'ave 'o sivi'i, vakai pe 'oku ne ma'u e siemu 'i he monga' (strep throat). Fiema'u ke faito'o leva ia, kapau 'oku mo'ua ai.

Fēfē nai 'a e me'atokoni' mo e mofi hui?

Koe'uhi' 'e lava ke uesia 'e he mofi hui' 'a e mafu', 'oku mahu'inga ke 'oua 'e toe fakamafasia'i 'a e mafu', 'aki hono ma'u e tapaka' pea mo e fu'u sino'.

Ko ho'o tokoni ke fai', ko hono fakapapau'i 'oku ma'u 'e ho'o tamasi'i/ta'ahine 'a e me'atokoni 'oku fakatupu mo'ui lelei'.

'E lava ke pipihi e mofi hui?

'Ikai, he 'ikai lava ke ke ma'u e mofi hui' mei' ha taha kehe, kā koe siemu 'i he monga' (strep throat) 'e lava ke pipihi hangē ko ha mānava mai pē tale mai ha taha 'o pipihi mai kiate kita.

Ko e mahaki fakafāmilī 'a e mofi hui?

'Oku te'eki 'i ai ha fakamo'oni pau, kā 'oku 'i ai pē fāmilī 'e ni'ihi 'oku tokolahi ange 'enau ma'u 'a e mofi hui', fakafehoanaki ki he ngaahi fāmilī kehe'.

Kapau 'e 'i ai ha mēmipa 'i he fāmilī ko 'eni', 'oku mamahi hono fo'i monga', 'oku fu'u fiema'u leva ke 'ave ki he toketā ke sivi. Kapau leva 'e 'ilo 'oku nau ma'u 'a e siemu ko 'eni' (strep throat) 'e fiema'u ke faito'o 'aki nautolu 'a e faito'o totonu'.

'E anga fēfē ho'o faka'ehi'ehi mei' he mofi hui', 'aki hono faito'o 'o e mamahi e monga?

Kapau 'e mamahi e monga ho'o tamasi'i/ta'ahine, pe taha 'i he fāmilī', fiema'u ke:

- Ke 'alu ki ho toketaa' 'o kole ki ai ke fai ha sivi hono/honau monga' (throat swab)
- Fakahoko e sivi ki hono/honau monga', vakai pē 'oku ma'u 'e he siemu (strep throat)
- 'E 'oatu 'e ho'o toketā 'a e:
  - † Fo'i 'akau penisilini (pencillin). Fiema'u ke folo 'eni he vave taha' pea hokohoko he 'aho 'e 10 pe ko hono huhu penisilini tu'o taha.

'E fakahoko atu 'e ho'o toketaa' pe ko e siemu 'eni 'o e monga' (strep throat) pē 'ikai.

*ko e erythromycin 'e 'oatu ia kia kinautolu 'oku 'ikai sai ki ai 'ae penisilini' (pencillin).

